

Μεταναστευτική πολιτική και ένταξη των μεταναστών στην Ελλάδα της παρατεταμένης οικονομικής ύφεσης

Απόστολος Γ. Παπαδόπουλος

Καθηγητής

Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο

Η Ελλάδα δεν είναι πλέον ένας νέος μεταναστευτικός προορισμός όπως ήταν πριν από τρεις περίπου δεκαετίες. Η χώρα έχει διανύσει σημαντική απόσταση και έχει αποκτήσει σημαντική εμπειρία τόσο στη διαχείριση των μεταναστευτικών ροών όσο και στην ένταξη των μεταναστευτικών πληθυσμών. Παρά την σημαντική κριτική την οποία επανειλημμένα και δίκαια έχει υποστεί η μεταναστευτική πολιτική στην Ελλάδα, έχουν σημειωθεί αρκετές σημαντικές μεταβολές τα τελευταία έτη.

Η επί μακρό χρονικό διάστημα ετεροβαρής ανάπτυξη της μεταναστευτικής πολιτικής στην Ελλάδα προς την κατεύθυνση της διαχείρισης των μεταναστευτικών ροών προσέδωσε στην μεταναστευτική πολιτική θεωρητικά έναν χαρακτήρα “ρυθμιστή” της οικονομίας και κοινωνίας στην χώρα. Όμως, όπως συχνά επισημαίνονταν από την κοινή γνώμη, η προσπάθεια ρύθμισης της εισόδου των μεταναστευτικών πληθυσμών στην Ελλάδα αποδεικνυόταν όλο και περισσότερο αναποτελεσματική. Η ένταξη των μεταναστευτικών πληθυσμών θεωρούνταν δεύτερης ή τρίτης προτεραιότητας στόχος και αφηνόταν στους εντόπιους κοινωνικούς μηχανισμούς και στην κατατεμαχισμένη αγορά εργασίας για να επιτελέσουν τον ρόλο αυτό. Την ίδια στιγμή η στάση της κοινής γνώμης διαμορφωνόταν - όχι πάντοτε ευνοϊκά προς τα ζητήματα των μεταναστών - από γεγονότα που καταδείκνυαν ότι οι διάφορες μερίδες των μεταναστών άρχισαν να αποτελούν ένα ή περισσότερα πολιτικά επίδικα σε τοπικό ή εθνικό επίπεδο.

Με το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης, η Ελληνική κοινωνία μετακινήθηκε από ανεκτική προς τους μετανάστες σε δυσανεξική στην παρουσία όσων μεταναστών θεωρούνταν ότι υπονομεύουν ή επιβαρύνουν την καθόλα προβληματική οικονομία και κοινωνία της χώρας.

Η όποια πρόοδος έχει σημειωθεί στην ένταξη των μεταναστών εισήχθει αρκετά καθυστερημένα και έπειτα από αρκετές παλινωδίες. Μάλιστα πολλές από τις πιο σημαντικές πολιτικές για την ένταξη των μεταναστών προωθήθηκαν στην περίοδο μετά την έναρξη της οικονομικής κρίσης. Οι όποιες θεσμικές πρωτοβουλίες για βελτίωση της μεταναστευτικής πολιτικής εν μέσω κρίσης, θεωρήθηκαν ανεπίκαιρες και προβληματικές στην υλοποίησή τους. Άλλωστε ότι θεσμοποιείται δεν είναι αυτονόητα υλοποιήσιμο όπως έχει καταδείξει η σύγχρονη Ελληνική εμπειρία.

Η συσσώρευση νόμων και θεσμικών προβλέψεων που τροποποιούνται συνεχώς καθιστά την μεταναστευτική πολιτική ένα ακόμα προνομιακό πεδίο άσκησης διακριτικής ευχέρειας από την πλευρά των κρατικών μηχανισμών και παράλληλα απροσδιοριστίας από την πλευρά των μεταναστών. Αυτό το “νεφελώδες” νομικό τοπίο με έντονα σημάδια πολιτικής διαχείρισης των μεταναστευτικών ζητημάτων αλλά και των ίδιων των μεταναστών δημιούργησε μια σημαντική αρένα διαμεσολάβησης και παρέμβασης της κοινωνίας πολιτών για την μετανάστευση. Στην αρένα αυτή σημαντικό ρόλο έπαιξαν οι πολιτικές δυνάμεις της χώρας αλλά και διάφορες άλλες οργανώσεις που αποκόμησαν σημαντικά οικονομικά και συμβολικά οφέλη.

Στην παρατεταμένη περίοδο της οικονομικής ύφεσης τα ζητήματα των μεταναστών αναρριχήθηκαν ψηλά στην ατζέντα πολιτικής που αφορούσε την καθημερινότητα. Το

αποκορύφωμα ήταν η “μεταναστευτική/ προσφυγική κρίση” που την περίοδο 2015-2016 αποτέλεσε ένα από τα σημαντικότερα ζητήματα στην Ελλάδα και όπου έφθασε μάλιστα να επισκιάσει και την συζήτηση για την οικονομική κρίση. Η “μεταναστευτική/ προσφυγική κρίση” και τα παράγωγά της φαινόμενα όπως αυτά που σχετίζονται με τον εγκλωβισμό προσφυγικών και μεταναστευτικών πληθυσμών και τη δημιουργία “κέντρων φιλοξενίας” των πληθυσμών αυτών, μετασχημάτισε την συζήτηση για την μεταναστευτική πολιτική και την ένταξη των μεταναστών. Για μια ακόμη φορά, η ένταξη των μεταναστών περνά σε δεύτερη μοίρα λόγω της “μεταναστευτικής/ προσφυγικής κρίσης” που έχει έντονα σημάδια επείγοντος γεγονότος.

Σε όλα τα παραπάνω, ο σχεδιασμός της Ελληνικής μεταναστευτικής πολιτικής δεν ήταν άσχετος από τις Ευρωπαϊκές πολιτικές για τη μετανάστευση. Ακόμα και η πρόσφατη μεταναστευτική/ προσφυγική κρίση υπήρξε απόρροια της Ευρωπαϊκής μεταναστευτικής πολιτικής, ενώ ο εγκλωβισμός των μεταναστευτικών πληθυσμών στην Ελλάδα συνδέεται άμεσα με την συμφωνία Ε.Ε.-Τουρκίας.

Συνολικά, θα λέγαμε ότι πολύ σπάνια η Ελληνική μεταναστευτική πολιτική εξειδικεύτηκε επαρκώς για να απαντήσει έγκαιρα και αποτελεσματικά στα κελεύσματα των καιρών. Οι Ευρωπαϊκές προβλέψεις για την ένταξη των μεταναστών αποτέλεσαν και αυτές ένα πεδίο διαρκούς διαπραγμάτευσης και άσκησης διακριτικής ευχέρειας από την πλευρά του κρατικού μηχανισμού.

Συμπερασματικά, η μεταναστευτική πολιτική και η ένταξη των μεταναστών στην Ελλάδα χαρακτηρίζεται από σημαντική αναποτελεσματικότητα στην επίτευξη των βασικών της στόχων. Ίσως αυτή η τελευταία να αποτελεί όχι το σύμπτωμα μιας κατάστασης αλλά μια αντανάκλαση του γεγονότος ότι η βελτίωση της ζωής των μεταναστών και η ένταξή τους στην Ελληνική κοινωνία υποδοχής τελούν διαρκώς υπό αίρεση, καθώς απώτερος στόχος παραμένει η απορρύθμιση του μεταναστευτικού ζητήματος ως ενός συμβατικού κοινωνικού φαινομένου και προκρίνεται ο χειρισμός του ως ενός γεγονότος ιδιαίτερου και “έκτακτης ανάγκης”.